नीतिचन्द्रिका

सुलभाः पुरुषा लोके सततं प्रियवादिनः ।
अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ १११ ॥

पदविभागः

सुलभाः, पुरुषाः, लोके, सततम्, प्रियवादिनः, अप्रियस्य, च, पथ्यस्य, वक्ता, श्रोता, च, दुर्लभः ।

अन्वयः

लोके सततं प्रिववादिनः पुरुषाः सुलभाः । अप्रियस्य पथ्यस्य च वक्ता श्रोता दुर्लभः (भवति) ।

कठिनपदार्थः

- सततम् – निरन्तरम् ।
- सुलभाः – अनायासेन लब्धुं शक्याः ।
- पथ्यम् – हितम् ।

नीतिचन्द्रिका

सुलभाः पुरुषा लोके सततं प्रियवादिनः ।
अप्रियस्य च पथ्यस्य वक्ता श्रोता च दुर्लभः ॥ १११ ॥

भावार्थः

जगति सदा प्रियं वक्तारः पुरुषाः (जनाः) बहवः दृश्यन्ते । किन्तु अप्रियाणां पथ्यानां च (हितवचनानाम्) वक्ता श्रोता च नितरां दुर्लभः । कोऽपि अप्रियं पथ्यं च वक्तुं श्रोतुं वा न इच्छति ।

नीतिचन्द्रिका

स्वगृहे पूज्यते मूर्खः स्वग्रामे पूज्यते प्रभुः ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥ ११२ ॥

पदविभागः

स्वगृहे, पूज्यते, मूर्खः, स्वग्रामे, पूज्यते, प्रभुः,
स्वदेशे, पूज्यते, राजा, विद्वान्, सर्वत्र, पूज्यते ।

कठिनपदार्थः

- पूज्यते – आद्रियते ।

अन्वयः

मूर्खः स्वगृहे पूज्यते । प्रभुः स्वग्रामे पूज्यते ।
राजा स्वदेशे पूज्यते । विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ।

नीतिचन्द्रिका

स्वगृहे पूज्यते मूर्खः स्वग्रामे पूज्यते प्रभुः ।
स्वदेशे पूज्यते राजा विद्वान् सर्वत्र पूज्यते ॥ ११२ ॥

भावार्थः

यद्यपि मूर्खः, तथापि गृहजनाः तं गौरवेण पश्यन्ति । ग्रामस्य नायकः स्वग्रामे आदरं प्राप्नोति । राजा तदीये देशे सर्वैः आद्रियते । किन्तु विद्यावान् सर्वप्रदेशेषु आदरपात्रं भवति । विद्यायाः महत्त्वम् अत्र निरूपितम् ।

नीतिचन्द्रिका

हस्तस्य भूषणं दानं सत्यं कण्ठस्य भूषणम् ।
कर्णस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥ ११३ ॥

पदविभागः

हस्तस्य, भूषणम्, दानम्, सत्यम्, कण्ठस्य, भूषणम्, कर्णस्य, भूषणम्, शास्त्रम्, भूषणैः, किम्, प्रयोजनम् ।

कठिनपदार्थः

- भूषणम् – अलङ्कारः ।

अन्वयः

हस्तस्य भूषणं दानं (भवति) । कण्ठस्य भूषणं सत्यं (भवति) । कर्णस्य भूषणं शास्त्रं (भवति) । (अन्यैः) भूषणैः किं प्रयोजनम्?

नीतिचन्द्रिका

हस्तस्य भूषणं दानं सत्यं कण्ठस्य भूषणम् ।
कर्णस्य भूषणं शास्त्रं भूषणैः किं प्रयोजनम् ॥ ११३ ॥

भावार्थः

दानेन हस्तः शोभते । सत्यवाक्यकथनं कण्ठस्य शोभाम् आवहति । शास्त्रश्रवणं कर्णयोः भूषणं भवति । एवं स्थिते अन्यभूषणैः किमपि प्रयोजनं नास्ति ।

नीतिचन्द्रिका

ओङ्कारं बिन्दुसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।
कामदं मोक्षदं चैव ओङ्काराय नमो नमः ॥ ११४ ॥

पदविभागः

ओङ्कारम्, बिन्दु-संयुक्तम्, नित्यम्, ध्यायन्ति, योगिनः, कामदम्, मोक्षदम्, च, एव, ओङ्काराय, नमः, नमः ।

कठिनपदार्थः

- योगिनः – तपस्विनः ।

अन्वयः

कामदं मोक्षदं बिन्दुसंयुक्तम् ओङ्कारं योगिनः नित्यं ध्यायन्ति । ओङ्काराय नमः नमः ।

नीतिचन्द्रिका

ओङ्कारं बिन्दुसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः ।
कामदं मोक्षदं चैव ओङ्काराय नमो नमः ॥ ११४ ॥

भावार्थः

ओङ्कारः अस्माकम् इच्छाः पूरयति, मोक्षं च ददाति । तादृशस्य कामदायकस्य (इच्छापूरकस्य), मोक्षदायकस्य, बिन्दुयुक्तस्य च ओङ्कारस्य ध्यानं तपस्विनः कुर्वन्ति । तस्मै ओङ्काराय नमः, नमस्कारः ।